

B.K. BIRLA CENTRE FOR EDUCATION

SARALA BIRLA GROUP OF SCHOOLS
A CBSE DAY-CUM-BOYS' RESIDENTIAL SCHOOL

MID-APRIL EXAMINATION 2024-25

SANSKRIT (119)

MARKING SCHEME

Class : X
Date : 16.04.2025

Duration : 1 Hrs
Max. Marks : 25

प्रश्न 1. मञ्जूषातः उचित पदानि चित्वा पत्रं पूरयतु-

5

निम्नलिखित पत्र को मञ्जूषा की सहायता से पूरा लिखें।

भवान् देवव्रत शर्मा स्वगृहस्य समीपं जलसंरक्षणं कर्तुम् इष्टति। एतदर्थं भवान् नगरनिगमस्य आयुक्तं सहायताये पत्र लिखति। मञ्जूषायाः समुचितानि पदानि नीत्या स्वपत्रं पूरयतु भवान्

(i) मोहालीनगरम्
पञ्जाब-प्रान्तम्
दिनाङ्कः

सेवायाम्,
श्रीमन् आयुक्तमहोदयः

(ii) नगरनिगमः
मोहालीनगरम्

विषयः जलसंरक्षणार्थम् शासनस्य सहायता-यायनम् महोदय,

अहं (iii) अत्र सप्तमे खण्डे (सेक्टर) निवसामि। इदानीम् अस्य क्षेत्रस्य जनाः (iv) जलाभावस्य अनुभवं कुर्वन्ति। भविष्ये अस्याः समस्यायाः (v) समाधानम् कर्तुम् अहं स्वगृहे जलस्य (vi) संरक्षणम् कर्तुम् इच्छामि अतः शासनस्य (vii) सहायताम् इच्छामि।

भवान् नगरनिगमात् साधनरूपे तकनीकरूपे च यां सहायतां कर्तुम् (viii) समर्थः अस्ति, कृपया शीघ्रमेव लिखतु। अहं मवताम् (ix) आभारी भविष्यामि।

भवतां पचोत्तरं प्रतीक्ष्यमाणः।

भवदीयः
(x) देवव्रतः
गृहसंख्या 16, खण्डः-7
मोहालीनगरम्

प्रश्न 2. मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया 'वर्षर्तौ उद्यानस्य वर्णनम्' इति विषये संस्कृते एके अनुच्छेदं लिखत-

5

मञ्जूषा

सर्वत्र हरीतिमा, वृक्षाः, स्नात्ताः, इव, पतन्ति, पक्वानि फलानि, सर्वत्र जलम् एव, वर्षर्तौ उद्यानम्, गर्तेषु बालकाः, कर्गदनी. काः, पुष्पाणि, स्वच्छानि, यदा-कदा सूर्यः, पुष्पाणां सौन्दर्यम्
उत्तरम् – छात्राः स्वविवेकानुसारं लेखिष्यन्ति शुद्धतानुगुणं मूल्यांकनं करणीयम्। प्रत्येकैकाय वाक्याय एमेकमेकम् अंकः दातव्यः।

अथवा

पञ्चसंस्कृतवाक्येषु मञ्जूषापदसहायतया अथः दत्तं चित्रवर्णनं कुरुत।

(पाँच संस्कृत वाक्यों में मञ्जूषा के शब्दों की सहायता से नीचे दिए चित्र का वर्णन कीजिए।

मञ्जूषा

उत्तरम् – छात्राः स्वविवेकानुसारं लेखिष्यन्ति शुद्धतानुगुणं मूल्यांकनं करणीयम्, प्रत्येकैकाय वाक्याय एमेकमेकम् अंकः दातव्यः।

- प्रश्न 3. निम्नलिखितं संवादं मञ्जूषायाः सहायतया रिक्तस्थानपूर्तिं कृत्वा सम्पूरयत-
 सरोजनी - भगिनी मञ्जरी ! अद्य विद्यालये अतीव कौतुहलं कथं विद्यते ?
 मञ्जरी - किं भवती न जानाति (i) आगामी शनिवासरे अस्माकं विद्यालयस्य वार्षिकोत्सवः अस्ति ।
 सरोजनी - विद्यालयस्य वार्षिकोत्सवः? मया तु न ज्ञायते । कदा निश्चितं भूतमिदम् ?
 मञ्जरी - त्वं तु (ii) त्वं तु तदा अनुपस्थिता आसीः ।
 सरोजनी - आम् । अहं तदा स्वभगिनीं मेलितुम् अमेरिकादेशे आगच्छम् । तदा तस्याः पुत्रः अजायत् ।
 मञ्जरी (iii) अधुना तस्याः पुत्रः सा च कथम् स्तः । ?
 सरोजनी - स तु स्वस्थो वर्तते । परं मम भगिनी अधुनापि पूर्णतया स्वस्था नास्ति ।
 मञ्जरी - कथम् ? (iv) इयं समस्या आगता । ?
 सरोजनी - सा स्वाभाविकरूपेण प्रसवं न कृतवती अपितु शल्यक्रियया पुत्रः अजयत ।
 मञ्जरी - अलं चिन्तया । (v) समयेन सह सर्वं शुभं भविष्यति ।

अथवा

अधः एका कथा लिखिता अस्ति । तस्यां कानिचित् पदानि रिक्तानि सन्ति । मञ्जूषायां दत्तानि पदानि सहायतायै ।
 तानि पूरयित्वा कथां पुनः उत्तरपुस्तिकायां लिखत ।
 (नीचे एक प्रेरक संस्मरण लिखा है । उसमें कुछ पद रिक्त हैं । उन्हें पूर्ण करके संस्मरण को पुनः उत्तर-पुस्तिका में लिखिए । सहायता के लिए मञ्जूषा में पद दिए गए हैं ।

वेदाः के सन्ति ? (i) कति 'च सन्ति? किं वर्णयन्ति? किं च निरुद्धयन्ति ? एतत् सर्वं प्रत्येकं जनैः ज्ञातव्यं खलु ।
 प्राच्याः (ii) ऋषयः स्वग्रन्थेषु कथयन्ति - "विद् ज्ञाने" इति धातुना वेद शब्दः प्रजायते यस्य अर्थोऽस्ति यः (iii)
 ज्ञानराशिः सः एव वेदः । अर्थात् (iv) सृष्ट्यादौ ईश्वरः स्वकृपया जीवानां कल्याणार्थं चतुर्णां अग्निः, (v) वायुः,
 आदित्यः, अङ्गिरादीनां ऋषीणां हृदये ऋग्वेद (vi) यजुर्वेद सामवेद-अथर्ववेदाश्च चतुर्णां (vii) वेदानाम् ज्ञानं
 प्रकटितम् अकरोत् । पश्चात् तदेव ज्ञानम् (viii) अक्षर-लिपि-आदीनाम् अभावात् (ix) परम्परागतरूपेण केवलं श्रुत्वा
 एव जनानां समक्षे आगच्छत् अतः तन्नाम " (x)" श्रुतिः अपि अस्ति ।

- प्रश्न 4 अधोलिखितं पद्यांश पठित्वा निर्देशानुसार प्रश्नान् उत्तरत-
 नीचे दिए गए पद्यांश को पढ़ें और निर्देशानुसार प्रश्नों के उत्तर दें

शारदा शारदाम्भोजवदना वदनाम्बुजे ।

सर्वदा सर्वदाऽस्माकं सन्निधिं सन्निधिं क्रियात् ॥

- I. एकपदेन उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्)

½X2=1

(i) अस्मिन् श्लोके मुखस्य तुलना केन सह कृता ?

अम्बुजेन

(ii) श्लोके का सर्वदा वर्णिता ?

शारदा

(iii) कस्य तुलना अम्बुजेन सह कृता ?

वदनस्य

- II. पूर्णवाक्येन उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्)

1X2=2

(i) शारदा कुत्र सन्निधिं क्रियात् ?

वदनाम्बुजे

(ii) कीदृशी शारदा अस्माकं समीपे निवासं कुर्यात् ?

अम्भोजवदना

(iii) शारदाम्भोजवदना का सर्वदा अस्माकं सन्निधिं क्रियात् ?

शारदा

- III. निर्देशानुसारम् उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्)

1X2=2

(i) 'क्रियात्' इति क्रियायाः अत्र कर्तृपदं किम् ?

शारदा

(ii) 'समीपम्' इति पदस्य कः पर्यायः श्लोके आगतः ?

सन्निधिं

(iii) 'सर्वदा' इत्यस्य विशेषणस्य कः विशेष्यः श्लोके लिखितः ?

अस्माकं

- प्रश्न 5. स्थूलपदेषु सन्धिच्छेदम् अथवा सन्धिं कृत्वा उत्तरपुस्तिकायां लिखत- (पञ्चप्रश्नाः)
 (स्थूल पदों में सन्धि अथवा सन्धिच्छेद करके उत्तर पुस्तिका में लिखिए।

5

(1) पौ+ अकः पवित्रं करोति ।

(2) गुरु + आगते शिष्याः उत्तिष्ठन्ति ।

(3) ग्रामेऽपि जनाः वसन्ति ।

(4) कव्यागतौ सभायाम् ।

(5) पश्य, पश्य रमणीयं भवनम् ।

(6) देवो+अवदत् - रामः मम मित्रम् अस्ति ।

----- समाप्तम् -----